

Model of financing and economic management of financial resources in defense logistics organization

Ahmad Bitaraf¹ | Arash Armoon²

Abstract

The military expenditure of the Islamic Republic of Iran has always been considered an important concern due to the pressure of comprehensive global sanctions and the nascent nature of the domestic economic system, and compared to other regional countries and trans-regional sworn enemies, it has taken a much smaller proportion. Due to the variety of issues and resources, the logistics organization in the armed forces requires efficient and productive economic management to face the existing restrictions and overcome the conditions of the economic embargo ruling the country. This research, while addressing some concepts of defense economics and military expenditures, presents strategies for improving economic management in the readiness support of the armed forces and examines the limitations and challenges of this field as much as possible. The research method is of a mixed type and is placed in the meta-positivist and interpretive paradigm layer. The research strategy is the analysis of the theme and follows the goal of discovery and explanation of the research pattern. By counting the key points from the sources and determining the basic themes for each point, the classification of similar codes in the same classes and the formation of organizing and basic themes have been done. Confirmatory factor analysis has been used to prioritize the results. The results are based on the model based on the multi-purpose of logistics equipment and infrastructure, management of defense resources and credits, reforming the culture of exploitation and consumption, sales and income generation of defense industries, adopting a knowledge-based approach in the production of goods/services, the use of the capacity of the defense sector. private etc. is emphasized.

Keywords: Productivity, Economic management, Financing, Logistics organizations, Defense economy.

3

Vol. 4
Autumn 2023

Research Paper

Received:
29 June 2023
Accepted:
29 October 2023
P.P: 169-198

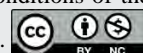

DOR: 20.1001.1.27171809.1402.4.3.6.0

1. Corresponding author: PhD in Strategic Management, Center for Logistics Studies and Research, Imam Hossein University, Tehran, Iran. ahmadbitaraf@chmail.ir

2. PhD in Strategic Management, Center for Logistics Studies and Research, Imam Hossein University, Tehran, Iran.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution Non-Commercial (CC-BY-NC) license.

الگوی تامین مالی و مدیریت اقتصادی منابع مالی در آمادوپشتیبانی سازمان‌های دفاعی

احمد بیطرف^۱ | آرش آرمون^۱

۳

سال چهارم
پاییز ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۴/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۸/۰۷

صن: ۱۶۹-۱۹۸

شاپا چاپی: ۲۷۱۷-۱۸۰۹
الکترونیکی: x: ۲۷۱۷-۱۹۹

چکیده

مخارج نظامی جمهوری اسلامی ایران به دلیل فشار تحریم‌های همه‌جانبه استکبار جهانی و نوپا بودن نظام اقتصادی داخلی، همواره یک دغدغه مهم محسوب شده و در مقایسه با سایر کشورهای منطقه‌ای و دشمنان قسم‌خورده فرا منطقه‌ای نسبت بسیار کمتری را به خود اختصاص داده است. آمادوپشتیبانی در نیروهای مسلح به دلیل تنوع موضوعات و منابع با توجه به مأموریت‌های بسیار گسترده‌ای که دارد- برای مواجهه با محدودیت‌های موجود و فائق آمدن بر شرایط تحریم اقتصادی حاکم بر کشور مستلزم مدیریت اقتصادی کارآمد و بهره‌ور است. این تحقیق ضمن پرداختن به برخی مفاهیم اقتصاد دفاع و مخارج نظامی، الگویی برای تامین مالی و مدیریت اقتصادی و بهره‌ور منابع مالی در آمادوپشتیبانی نیروهای مسلح ارائه نموده و محدودیت و چالش‌های این حوزه را تا حد امکان مورد بررسی قرار می‌دهد. روش تحقیق از نوع آمیخته بوده و در لایه پارادایم فرا اثبات‌گرایی و تفسیری قرار می‌گیرد. راهبرد پژوهش، تحلیل مضمون است و هدف اکتشاف و تبیین الگوی تحقیق را دنبال می‌کند. با احصای نکات کلیدی از منابع و تعیین مضامین پایه برای هر نکته، به دسته‌بندی کدهای مشابه در طبقات یکسان و شکل‌گیری مضامین سازمان‌دهنده و پایه پرداخته شده است. برای اولویت‌بندی نتایج از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. الگوی حاصل بر چندمنظوره‌سازی تجهیزات و زیرساخت‌های لجستیکی، مدیریت منابع و اعتبارات دفاعی، اصلاح فرهنگ بهره‌برداری و مصرف، فروش و درآمدزایی صنایع دفاعی، اتخاذ رویکرد دانش‌بنیان در تولید کالا/خدمات، استفاده بخش دفاعی از ظرفیت بخش خصوصی و غیره تأکید دارد.

کلیدواژه‌ها: بهره‌وری، مدیریت اقتصادی، تامین مالی، آمادوپشتیبانی، اقتصاد دفاع.

DOR: 20.1001.1.27171809.1402.4.3.6.0

۱. نویسنده مسئول: دکترای مدیریت راهبردی، پژوهشگر مرکز مطالعات و پژوهش‌های لجستیکی، دانشگاه عالی

ahmadbitaraf@chmail.ir

دفاع ملی، تهران، ایران.

۲. دکترای مدیریت راهبردی، پژوهشگر مرکز مطالعات و پژوهش‌های لجستیکی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران،

ایران.

این مقاله یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط و ضوابط مجوز (CC BY-NC) Creative Commons Attribution Non-Commercial

Commercial

توزیع شده است.

مقدمه و بیان مسئله

یکی از ارکان اساسی بقای هر کشوری، قدرت است و همه ملت‌ها برای کسب آن در رقابت بسر می‌برند. قدرت نظامی، یکی از مؤلفه‌های اساسی قدرت ملی بوده و کشورها همواره در محیطی به سر می‌برند که امنیت آن‌ها بطور دائم مورد تهدیدات داخلی و خارجی قرار دارد. بنابراین ملت‌ها و دولت‌ها برای ادامه حیات، نیازمند حفظ و تقویت توان نظامی خود بوده که در این مسیر، وابستگی زیادی به منابع مالی و بازارها دارند که نقش بازارها، در اختیار گذاشتن اعتبارات لازم برای آن‌ها است. مبحث اقتصاد و رابطه آن با نظامی‌گری، موضوع بسیار مهم و پیچیده‌ای هست که می‌تواند از زوایای مختلف مورد بررسی و تأمل قرار گیرد. فعالیت‌های نظامی می‌توانند هم باعث رشد اقتصاد و هم از سوی دیگر می‌توانند اقتصاد را مورد آسیب قرار دهند. برخی کشورها با تولید انبوه و فروش تسلیحات، منابع مالی قابل توجهی تحصیل نموده و هم‌زمان، اهداف سیاسی، آزمایشات تسلیحاتی و زمینه‌سازی لازم برای تحقیقات بیشتر در خصوص سلاح‌های پیشرفته را دنبال می‌نمایند. اما در کشورهای در حال توسعه، وضعیت متفاوت است؛ به طوری که هزینه‌های نظامی می‌تواند توان اقتصادی این کشورها را کاهش داده و تاثیر منفی بر معیشت مردم و فرآیند توسعه داشته باشد (حسین دری، ۱۳۷۷).

با خاتمه جنگ جهانی دوم، ایالات متحده به بزرگ‌ترین اقتصاد دنیا تبدیل شد و کارخانه‌های خودروسازی نظیر «فورد»، «جنرال موتورز» و... توانستند هزینه‌های جنگ را با تولید انواع آهن و فولاد، هواپیماها و جنگنده‌های نظامی جبران نمایند. به این ترتیب، در کنار صنایعی مانند صنعت فولاد، صنعت آهن، صنعت سیمان، صنعت ماشین‌سازی و... صنایع نظامی متعددی شکل گرفت و که رفته رفته به یکی از ستون‌های اقتصادی این کشور تبدیل شد که تولیدات آن، در بخش‌های خاص مورد استفاده قرار می‌گرفت (یزدان‌پناه؛ ۱۳۹۲).

برای مقابله با تهدیدات، کشورها مجبور به ایجاد و توسعه توان دفاعی بوده و از این رو در چند سال اخیر و بر اساس اطلاعات ارائه شده توسط مؤسسات معتبر بین‌المللی، اغلب کشورها اعتبارات نظامی خود را رشد داده‌اند. این موضوع باعث شده تا ملت‌های دیگر از جمله همسایگان احساس ناامنی کرده و بودجه بیشتری را به بخش دفاعی و امنیتی خود اختصاص دهند و این موضوع باعث

ایجاد یک مسابقه تسلیحاتی بی‌پایان در دنیا شده است. سازمان‌های آمادی دفاعی و غیردفاعی، تقریباً در تمام کشورها انجام وظایفی از قبیل تدارک^۱، حمل و نقل، نگهداری و تعمیرات، ذخیره-سازی و... را با معیارهایی از قبیل سرعت، زمان، کیفیت، هزینه، کمیت، مکان تحویل و... بر عهده داشته و لذا یکی از مهم‌ترین مراکز هزینه می‌باشند. فعالیت‌های آمادی بخش دفاع شامل اکتساب، ذخیره‌سازی، توزیع، نگهداری، تعمیرات و حمل و نقل، به همراه مدیریت اطلاعات آن‌ها در طول چرخه آمادی^۲، هزینه‌های زیادی دارد که تحصیل و تخصیص به موقع آن، تأثیر زیادی در انجام صحیح این فعالیت‌ها داشته (بیطرف و عیسایی، ۱۳۹۱) و از این رو تأمین و نیز مصرف کارآ و اثربخش این منابع مالی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است (مرادی و دیگران، ۱۳۹۹).

این تحقیق به دنبال آن است تا ضمن بررسی مفهوم اقتصاد دفاع و مخارج نظامی، الگویی برای تأمین مالی و مدیریت اقتصادی و بهره‌ور اعتبارات و منابع مالی در آمادوپشتیبانی نیروهای مسلح ارائه نموده و محدودیت و چالش‌های این حوزه را تا حد امکان مورد بررسی قرار دهد. بنابراین در ادامه تحقیق عمدتاً به سؤالات اصلی زیر پاسخ داده خواهد شد:

- مفهوم اقتصاد دفاع چیست و وضعیت و ترکیب هزینه‌های دفاعی در جهان چگونه است؟
- محدودیت‌ها و چالش‌های مدیریت اقتصادی و بهره‌ور منابع مالی و اعتبارات در آمادوپشتیبانی سازمان‌های دفاعی کدام‌اند؟
- راهکارهای مدیریت اقتصادی و بهره‌ور منابع مالی و اعتبارات آمادوپشتیبانی در بخش دفاع چیست؟
- الگوی تأمین مالی و مدیریت اقتصادی و بهره‌ور منابع مالی و اعتبارات آمادوپشتیبانی در بخش دفاعی چیست؟

مبانی نظری پژوهش

اقتصاد دفاع، بخشی از مطالعات اقتصادی است که با رویکرد بهبود بهره‌برداری از سرمایه انسانی و تجهیزات دفاعی، در زمان جنگ جهانی دوم توسعه پیدا کرد. اقتصاد دفاع در آن دوره

۱. تدارک را می‌توان به‌طور کلی شامل فعالیت‌های برآورد، تأمین و خرید، ذخیره‌سازی و توزیع دانست.

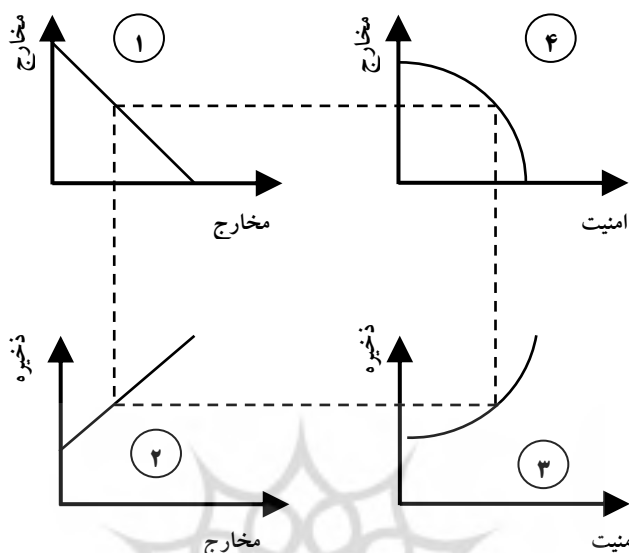
۲. در برخی کشورها، انجام امور بهداشت، درمان، ارتباطات و مهندسی نیز جزو وظایف آمادوپشتیبانی است.

جنبه‌های کلان اقتصادی را شامل می‌شد و در چنین شرایطی، اقتصاد دفاع در شاخه‌های مختلفی رو به گسترش نهاد. از سوی دیگر، تحقیق در عملیات موجب پیشرفت تحلیل‌های اقتصادی و هزینه-فایده گردید. همچنین، اعمال سیاست‌های اقتصادی نیز به عنوان ابزاری در مدیریت سازمان‌های دفاعی بکار گرفته شد و در زمان جنگ سرد توسعه یافت. طی سال‌های اخیر نیز، با وقوع تحولات جدید در عرصه بین‌المللی، دامنه اقتصاد دفاع نه تنها تغییر یافته بلکه گسترده‌تر شده است (حسینی و کاشمیری، ۱۳۸۷).

مفهوم اقتصاد دفاع به گونه‌ای است که نیازمند کاربرد ابزارهای تحلیلی (تکنیک‌ها)، قواعد، نظریه‌ها، داده‌ها و روش تحلیل و استدلال اقتصادی برای تحلیل علمی مسائل مرتبط با دفاع می‌شود. بنابراین، دفاع و امنیت و موضوعات مرتبط با آن‌ها، در قلمرو این رشته قرار می‌گیرند (دری، ۱۳۹۲). همچنین اقتصاد دفاعی به بررسی مسائلی از قبیل امنیت، مدیریت جنگ و تخصیص منابع و... می‌پردازد. بنابراین، اقتصاد دفاعی شامل بررسی تأثیر کمبود منابع در توسعه یا محدود نمودن فعالیت‌های دفاعی کشورها در تعامل با سایر کشورهایی است که در جستجوی تأمین امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی هستند. به عبارت دیگر، اقتصاد دفاع شامل تأثیر فعالیت‌های دفاعی بر اقتصاد بین‌المللی و اثر این نظام بر امر دفاع می‌باشد (عباسیان و همکاران، ۱۳۹۴).

با توضیحات فوق می‌توان گفت «اقتصاد دفاع شاخه‌ای از مطالعات اقتصادی است که مدیریت مخارج دفاعی را طی دوره‌های جنگ و صلح مطالعه و آثار خارجی این مخارج را بر بخش‌های اقتصاد تحلیل می‌کند». به‌طور کلی در یک اقتصاد، هزینه‌های دفاعی به‌عنوان یک کالای عمومی در نظر گرفته می‌شوند ولی اقتصاد دفاع رابطه مخارج دفاعی و رشد اقتصاد را از طریق کانال‌های مختلف تحلیل می‌کند (گل‌خندان و همکاران، ۱۳۹۴).

انور و همکاران (۲۰۱۲) خلاصه‌ای از اقتصاد دفاع را در قالب شکل شماره ۱ نشان می‌دهند. نمودار قسمت ۱ نشان‌دهنده محدودیت بودجه دولت در تخصیص درآمد ملی بین مخارج دفاعی و غیردفاعی است. در صورت تصمیم به سرمایه‌گذاری بیشتر روی بخش دفاعی، دولت باید مخارج دفاعی خود را افزایش دهد. این عمل باعث انباشت ذخیره نظامی می‌شود (قسمت ۲). با افزایش ذخیره نظامی، مطابق نمودار ۳، امنیت افزایش خواهد یافت؛ اما افزایش امنیت، کاهش مخارج غیرنظامی را به دنبال خواهد داشت (قسمت ۴).

شکل ۱. مخارج دفاعی (انور و همکاران، ۲۰۱۲ به نقل از گل‌خندان و همکاران، ۱۳۹۴)

به‌طور کلی می‌توان گفت اقتصاد دفاع از زیرشاخه‌های اقتصادی مختلفی تشکیل شده و در واقع یک علم بین‌رشته‌ای است. به‌طور خاص اقتصاد بخش عمومی، با توجه به موارد بیان شده فوق، اهمیت زیادی در این بحث دارد زیرا دفاع، یک کالای عمومی محسوب می‌گردد که مصرف و توزیع آن، مورد رقابت جدی بین افراد نیست. هرگونه توسعه توان نظامی و دفاعی توسط یک کشور برای سایر کشورها به‌ویژه همسایگان حائز اهمیت بوده و کشورها با توجه به میزان احساس امنیتی که نسبت به همسایگان خود دارند، همواره در یک رقابت تسلیحاتی قرار می‌گیرند.

پیشینه پژوهش

۱- هزینه‌های دفاعی در جهان و ج.ا. ایران

در دنیای واقعی، انجام هر فعالیتی نیازمند هزینه بوده و فعالیت نظامی نیز از این قاعده مستثنا نیست. بررسی مقدار و میزان، زمان و نحوه مصرف هزینه‌های نظامی و تحلیل تأثیر این هزینه‌ها در اقتصاد، همواره یکی از موضوعات مهم سیاسی و اقتصادی در دولت‌هاست. ترکیب هزینه‌های

نظامی و مؤلفه‌های مصرف آن‌ها از موضوعات مهم دیگر است که ارتقای بهره‌وری و شفاف‌سازی آن، به دلیل گستردگی عناوین مورد بحث از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است (دری، ۱۳۹۲). عوامل متعددی بر ایجاد هزینه‌های نظامی موثرند. این عوامل شامل هزینه‌های جنگ، احداث زیرساخت‌های نظامی، سرمایه انسانی، انواع تجهیزات، تسلیحات و مهمات و... می‌باشد. برخی از کشورها نیز با رویکرد بازدارندگی، به صرف این هزینه‌ها مبادرت می‌نمایند. کشورهای جهان اعتبارات زیادی را صرف تقویت بنیه دفاعی خود می‌نمایند و در نتیجه، سایر کشورها از جمله کشورهای غیر همسو با جریان قدرت هم برای مصون ماندن از هرگونه تعرض، باید به تقویت بنیه دفاعی خود بپردازند (مایکل، ۲۰۱۴). هارتلی^۱ (۲۰۱۱) نیز در کتابی با عنوان «خط مشی اقتصاد دفاع^۲»، ضمن ارائه هزینه‌های نظامی کشورهای مختلف، به سهم دفاع از تولید ناخالص ملی^۳ در این کشورها، تعداد نیروهای نظامی و صادرکنندگان عمده تسلیحات اشاره نموده است.

همان‌طور که در تعیین قلمرو و محدوده فعالیت‌های دفاعی، اختلافاتی بین صاحب‌نظران وجود دارد، اجزای هزینه‌های نظامی نیز متفاوت بوده و صرف این که هزینه نظامی، صرفاً هزینه‌ای صورت گرفته از سوی بخش دفاع و تشکیلات نظامی برشمرده شود، برای جامع و مانع بودن تعریف کفایت نمی‌کند. سازمان‌های دفاعی در همه کشورها، متحمل هزینه‌هایی می‌شوند که ماهیتاً غیرنظامی هستند (مانند هزینه‌های جاری و اداره سازمان) و از سوی دیگر، سایر وزارتخانه‌ها نیز هزینه‌هایی از نوع نظامی مانند تحقیق و توسعه و هزینه‌های تأسیسات برای نیازهای امنیتی و پدافند غیرعامل داشته باشند (دری، ۱۳۹۲).

هزینه‌های نظامی شامل تمام هزینه‌های جاری، سرمایه‌ای و تجهیزاتی برای نیروهای مسلح؛ وزارت دفاع و سایر نهادهای دولتی که در پروژه‌های دفاعی مشارکت دارند؛ فعالیت‌های فضایی نظامی؛ و نیروهای شبه‌نظامی است که شامل مخارج کارکنان، از جمله حقوق، بازنشستگی و خدمات اجتماعی کارکنان می‌باشد (کوئما^۴، ۲۰۲۰). از جمله دلایلی که هزینه‌های دفاعی می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم، تأثیر مثبتی در توسعه اقتصادی داشته باشد؛ عبارت‌اند از ارتقای امنیت داخلی و خارجی که موجب مبادلات در بازار و رونق اقتصادی می‌شود. هزینه‌کرد بخشی از منابع

1. Keith Hartley
2. The Economics of Defence Policy
3. Gross Domestic Product (GDP)
4. Kuimova

دفاعی برای ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی-اجتماعی مانند جاده‌ها، پل‌ها، فرودگاه‌ها، بیمارستان‌ها و موارد دیگر؛ تشکیل و سازمان‌دهی سرمایه انسانی ناشی از آموزش‌های دفاعی؛ بهبود بهره‌وری و ایجاد رفاه از طریق هزینه‌کرد بخشی از اعتبارات برای اصلاح اقتصادی در زمان بحران مانند زلزله، سیل، حملات تروریستی و...؛ رشد اقتصادی ناشی از ورود فناوری از محل اعتبارات دفاعی؛ و در نهایت، در دوران رکود و بیکاری، اعتبارات دفاعی می‌تواند محرک رشد اقتصادی جامعه باشد (ریاضی و بذرافکن، ۱۴۰۰).

با توجه به موارد فوق، علاوه بر آنکه دولت باید تحریم‌ها و وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی را به‌طور جدی مدیریت و کنترل نماید، لازمست سازمان‌های دفاعی، روش‌های متنوع‌تری را برای ارتقای بهره‌وری اعتبارات مالی و مدیریت اقتصادی بخش دفاع به کارگیرند تا ضمن استفاده حداکثری از اعتبارات موجود، با مشکل مالی روبرو نشوند (حقیقت و جلیلی، ۱۳۹۹).

در مجموع، مخارج دفاعی یکی از موضوعات قابل توجه اقتصادی در اکثر کشورها بوده و نقش مهمی در ایجاد امنیت ملی و توسعه قدرت ملی کشورها ایفا می‌کند و معمولاً به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر ثبات و رشد اقتصادی جوامع تأثیرگذار است. هرگاه کشوری از درون یا بیرون مورد تهدید قرار گیرد و امنیت او با خطر مواجه شود بالاجبار سهم بیشتری از بودجه و هزینه‌های عمومی را به تقویت بنیه دفاعی خود اختصاص خواهد داد که این امر می‌تواند سهم بودجه برای سایر بخش‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی را کاهش دهد.

۲- الگوها و راهبردهای بهره‌وری اقتصادی و تأمین مالی در بخش دفاع

تحقیقات فراوانی بر روی ساختار بودجه‌های نظامی انجام گرفته که در ادامه به برخی اشاره شده است. گل‌خندان (۱۳۹۴) با «بررسی اثرگذاری مخارج دفاعی بر روی رشد اقتصادی و تعیین سطح بهینه آن در ایران» تحقیقی انجام داده که در آن از روش رگرسیون انتقال ملایم لاجستیک استفاده شده است. دشتبانی و ملابهرامی (۱۳۹۷) در تحقیقی با موضوع «الگوی مطلوب تأمین مالی نیروهای مسلح در ایران: کاربرد روش تصمیم‌گیری چندمعیاره بر اساس تجربه کشورهای منتخب»، مدل خود را ارائه نموده‌اند. علی‌اکبری و احمدوند (۱۳۹۶) نیز در تحقیقی با موضوع

«تأمین مالی سندیکایی و مشارکتی برای پروژه‌های نظامی» با استفاده از روش تحلیل توصیفی و اکتشافی به بررسی موضوع تأمین مالی سندیکایی با توجه به تجربه سایر کشورها پرداخته‌اند. مولانی (۲۰۱۸) در تحقیق خود با عنوان «بودجه دفاعی اتحادیه اروپا: فرصت‌ها و چالش‌های صنعت نظامی»، به بررسی اثر بودجه‌های نظامی بر صنایع نظامی اتحادیه اروپا پرداخته و به این نتیجه رسید که بودجه دفاعی اتحادیه اروپا، تأثیر قابل توجهی بر وضعیت صنایع نظامی این اتحادیه دارد. وزارت دفاع هند (۲۰۱۶) نیز، در «برنامه جامع تأمین اقلام دفاعی»؛ مقررات سرمایه‌گذاری خارجی، نظامنامه فعالیت بخش غیردولتی در حوزه دفاع و برنامه‌ریزی جامع تأمین اقلام دفاعی را از جمله عوامل مؤثر در استفاده بهینه از بودجه‌های غیردفاعی برشمرده است. خلاصه تحقیقات مورد بررسی در خصوص تأمین مالی و مدیریت اقتصادی و بهره‌ور منابع مالی و اعتباری در بخش‌های دفاعی برخی کشورها در جدول شماره ۱ آمده است:

جدول ۱. برخی اقدامات کشورها در حوزه تامین مالی و مدیریت اقتصادی و بهره‌ور اعتبارات بخش دفاع (مولانی، ۲۰۱۸ و وزارت دفاع هند، ۲۰۱۶)

نام کشور	اقدام	چرایی اقدام
مالزی، ترکیه، هند، چین	۱- تقسیم‌بندی اقلام دفاعی به استراتژیک، غیراستراتژیک و ضروری ۲- ورود بخش خصوصی به عرصه تولیدات دفاعی و یا برونسپاری بخشی از اقدامات نهادهای دولتی	۱- امکان استفاده از ظرفیت‌های غیردولتی در تولید و تامین اقلام غیراستراتژیک و ضروری و گریز از محدودیت‌های بودجه‌ای ۲- حذف هزینه‌های مالی از دوش دولت و تأمین مالی با استفاده از روش‌های متعارف بازار
هند	برونسپاری، تأمین و خرید خدمات پزشکی و پوشاک نظامی	استفاده از ساختارهای تأمین مالی متعارف در راستای کاهش وابستگی به بودجه دولت
ترکیه، مالزی، چین	۱- سرریز فناوری از بخش نظامی به بخش غیرنظامی ۲- تولیدات با کاربری دوگانه	۱- ورود منابع و صنایع فناور بخش خصوصی توانمند به صنایع دفاعی ۲- کاهش وابستگی به کسب‌وکار دفاعی و امکان تنوع فعالیت‌ها و درآمدزایی از بخش‌های غیردفاعی
برزیل، ترکیه، هند، چین	صادرات تولیدات دفاعی	تأمین مالی صنعت دفاعی از محل صادرات
ترکیه، فرانسه،	۱- خوشه‌بندی صنایع دفاعی	۱- استقرار شرکت‌های کوچک و متوسط ذیل

جدول ۱. برخی اقدامات کشورها در حوزه تامین مالی و مدیریت اقتصادی و بهره‌ور اعتبارات بخش دفاع (مولانی، ۲۰۱۸ و وزارت دفاع هند، ۲۰۱۶)

نام کشور	اقدام	چرایی اقدام
برزیل، چین	۲- شکست پروژه‌های نظامی به اجزا کوچک و تولید هر جزء توسط یک خوشه دفاعی	خوشه‌های بزرگ و استفاده از ظرفیت‌های تأمین مالی خوشه صنعتی ۲- تأمین مالی شرکت‌های کوچک و متوسط موجود در خوشه جهت تولید قطعات و زیرسیستمها ۳- کاهش حساسیت‌های موجود امنیتی صنایع دفاعی
ترکیه، رژیم صهیونیستی	تولید مشترک با شرکت‌های دفاعی خارجی	۱- مشارکت در تولید قطعات و تجهیزات وارداتی ۲- امکان صادرات قطعات و تجهیزات به سایر کشورها

ساختار صنایع دفاعی کشورهای منتخب به صورت مختصر موارد زیر را رهنمون می‌سازد:

۱. اکثر کشورهای مورد مطالعه، در بخش دفاعی دارای یک ساختار کاملاً دولتی بوده و ملاحظات امنیتی بسیار بالایی وجود داشته که شاید ناشی از ساختار کلی اقتصاد غیر دفاعی این کشورها مبتنی بر ساختار دولتی بوده است. با توجه به اتکای صرف به بودجه دولتی، در برخی از موارد نیز شواهدی از وجود تنگناهای تأمین مالی مطرح بوده است (دمیر و همکاران، ۲۰۱۶).
۲. در اغلب کشورهای مورد مطالعه، تغییر در بخش دفاعی، پس از اعمال تغییراتی در قوانین و مقررات بالادستی و براساس برنامه‌های راهبردی و تدوین نقشه راه برای ایجاد تحول در بخش دفاعی روی داده است (هالکیدو و همکاران، ۲۰۰۱).
۳. برونسپاری بخشی از فعالیت‌های دفاعی و امنیتی به بخش خصوصی از جمله تولید تجهیزات مربوطه، باعث شده تا بخشی از هزینه‌های سنگین مالی از دوش دولت برداشته شده و امکان تأمین مالی با استفاده از ساختار متعارف بازار فراهم گردد (مائولنی، ۲۰۱۸). برخی کشورها از جمله چین، در حال برنامه‌ریزی برای استفاده از ظرفیت بخش خصوصی و غیردولتی در صنایع فضایی و هوایی هستند (گزارش پیشرفت‌های دفاعی چین، ۲۰۲۰). چین از سال ۲۰۲۱ به صورت رسمی از منابع و

تجهیزات لجستیک غیرنظامی در عملیات و تمرینات نظامی استفاده کرده و نیز مشارکت فعالی با شرکت‌های غیرنظامی برای پشتیبانی لجستیکی در واکنش به شیوع کرونا داشت. در این بحران، از نهادهای حمل و نقل ریلی غیرنظامی برای انتقال کمک‌های پزشکی به ووهان بهره‌برداری گردید.

۴. در برخی کشورها، صنایع دفاعی از طریق مشارکت در پروژه‌های تسلیحاتی صنایع خارجی، از یک سو در تولید قطعات و تجهیزات مشارکت داشته و از سوی دیگر، توان صادرات قطعات و تجهیزات نظامی به سایر کشورها را افزایش و به تأمین مالی از این طریق نیز مبادرت می‌ورزند (بالاک‌ریشم، ۲۰۱۸ و گزارش پیشرفت‌های دفاعی چین، ۲۰۲۲).

۵. در برخی کشورها نیز حرکت‌هایی به سمت ایجاد خوشه‌های صنعت دفاعی مشاهده شده است. در خوشه‌های دفاعی، شامل شرکت‌های کوچک و متوسط، صنایع دفاعی بزرگ با انعقاد قراردادهای فرعی و سهم‌بندی پروژه‌های کلان، از ظرفیت‌های این شرکت‌ها برای تولید استفاده می‌نمایند. این امر، هم در حفظ اسرار نظامی پروژه‌ها مؤثر است و هم شرکت‌های موجود در خوشه را قادر می‌سازد تا به دلیل کاهش حساسیت‌های امنیتی این دسته از کلان‌پروژه‌ها، از روش‌های متعارف نسبت به تأمین مالی اقدام نمایند (گبس و باتال، ۲۰۱۴).

۶. بیشتر کشورها برای تعیین سطح اهمیت اقلام دفاعی، آن‌ها را دسته‌بندی کرده‌اند. کشور هند، اقلام دفاعی را به سه دسته استراتژیک، غیراستراتژیک و ضروری تقسیم کرده و به موجب آن، دولت، تولید اقلام استراتژیک را به عهده گرفته و بخش نیمه‌دولتی و خصوصی در اقلام غیراستراتژیک و ضروری سرمایه‌گذاری می‌کنند (وزارت دفاع هند، ۲۰۱۶).

۷. با اتخاذ رویکرد چندمنظوره سازی، ضمن کاهش سرمایه‌گذاری دولت در صنایع و زیرساخت‌های صرفاً نظامی؛ امکان استفاده بخش‌های نظامی و غیرنظامی از زیرساخت‌ها فراهم شده و صنایع تولیدی دفاعی و غیردفاعی نیز ضمن امکان توان پاسخ به نیازهای کشور (موهاتی، ۲۰۰۴)، با افزایش تولید و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها، از منظر صرفه اقتصادی نیز بهبود خواهند یافت. این رویکرد، ضمن استفاده بهینه از منابع موجود، وابستگی شرکت‌های دفاعی به کسب و کار صرف دفاعی را کاهش داده و به ارتقای فناوری‌های دارای کاربرد دوگانه تمرکز می‌کند. با این راهبرد، دغدغه تأمین مالی بخش دفاعی تا حد زیادی کمرنگ شده و با توجه به تولید محصولات با کاربری دوگانه، عملاً در توسعه بخش نظامی نیز تأثیر خواهد داشت (کومار، ۲۰۱۳).

۸. رویکرد دیگری که در برخی کشورها برای فائق آمدن به مشکل تنگنای مالی، مورد استقبال قرار گرفته، صادرات تجهیزات دفاعی بوده که توسط کشورهایی از قبیل برزیل، ترکیه، هند و رژیم صهیونیستی به جد پیگیری می‌شود. با این اقدام، بخش دفاعی؛ قسمتی از نیازهای مالی خود را از خارج کشور تأمین می‌کند (بروژکا، ۱۹۹۳).

۳- محدودیت‌ها و چالش‌های بهره‌وری اقتصادی و تأمین مالی در بخش دفاع

یکی از راهکارهای استفاده بهینه از منابع کشور که بخش قابل توجهی از آن در اختیار سازمان‌های دفاعی و امنیتی هست، حضور بخش دفاع در امور ملی است. حضور نیروهای مسلح در بخش‌های اقتصادی همواره موافقین و مخالفینی داشته است که همین امر موجب چالش‌هایی گردیده است. دلایل موافقین عمدتاً حول چند محور می‌باشد (مجیدی، ۱۳۹۲؛ نگارندگان):

۱. بر اساس اصل ۱۴۷ قانون اساسی، مشارکت نیروهای مسلح بنا به درخواست دولت در عرصه‌های امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی پیش‌بینی شده است. با پایان جنگ تحمیلی و در سال ۱۳۶۸، طبق دستور فرمانده معظم کل قوا (مدظله‌العالی) مبنی بر بکارگیری تمام ظرفیت‌های نیروهای مسلح در عرصه بازسازی کشور، نیروهای مسلح ضمن تفکیک سازمان رزم از سازمان اقتصادی، فعالیت خود را رسماً آغاز نموده و با روحیه ماندگار از دفاع مقدس؛ هم‌اکنون نیز با اتکا به ارزش‌های اسلامی و انقلابی در این مسیر گام برداشته و این اقدام را بر اساس سیاست‌های کلان ابلاغی طی می‌نمایند.
۲. استفاده بهره‌ور و موثر از توان مدیریتی، ظرفیت‌ها و امکانات مهندسی و آمادی موجود در مراکز نظامی و به‌کارگیری آن در جهت سازندگی و خدمت‌رسانی به مردم بویژه در زمان بحران، یکی دیگر از عواملی است که ضرورت استفاده از امکانات موجود را فراهم می‌کند.
۳. مردم اغلب کشورها از جمله ایران، خاطره خوبی از حضور شرکت‌های خارجی ندارد. علاوه بر تبعات امنیتی، این‌گونه شرکت‌ها منابع و ظرفیتهای ملی کشور میزبان را نیز به تاراج می‌برند؛ این درحالی است که توان فنی، مهندسی و مدیریتی و همچنین امکانات موجود در نیروهای مسلح می‌تواند کمک تأثیرگذاری بر اقتصاد و آبادانی کشور داشته باشد.

۴. یکی دیگر از دلایل موافقین، کنترل قیمت در مناقصات است. با حضور نیروهای متخصص و امکانات فنی و بومی در داخل، در مواردی که نیاز به حضور شرکت‌های خارجی است، آنها مجبورند در رقابت با سازمان‌های اقتصادی ایرانی (اعم از خصوصی و دولتی)، کم‌ترین قیمت‌ها را ارائه دهند و این مسئله کمک بزرگی به اقتصاد و منابع مالی و ارزی کشور خواهد بود.
۵. مشکلات و ظرفیت‌های بخش خصوصی برای جذب پروژه‌های بزرگ و وجود باندهای مافیایی ثروت و قدرت، می‌تواند مشکلات فراوانی برای مردم و کشور ایجاد کند.
- در این خصوص، مخالفینی نیز وجود دارند که عمده‌ترین دلایل آن‌ها به شرح زیر می‌باشد:
۱. فعالیت‌های اقتصادی، قرین به مفاسد ذاتی آن بوده و این موضوع در درازمدت می‌تواند ارکان سازمان‌های نظامی که وارد فعالیت‌های اقتصادی شده‌اند را مورد خدشه قرار داده و از سوی دیگر، آن‌ها را از اندیشه آماده‌سازی خود برای مقابله با تهاجم دشمن و مأموریت اصلی خود مبنی بر دفاع از کشور بازدارد.
 ۲. بدلیل وجود توان مدیریتی و منابع موجود در سازمان‌های نظامی، قدرت رقابت بخش خصوصی کاهش یافته و با تمایل چرخه اقتصادی از بخش خصوصی به بخش دولتی، امکان رشد استبداد اقتصادی (دولتی) فراهم شده و گردش آزاد مالی دشوار خواهد شد.
 ۳. رشد سازمان‌های اقتصادی نظامی، باعث تسلط سیاسی آن‌ها شده و تسلط سیاسی نظامیان، زمینه‌های تضعیف مردم‌سالاری را فراهم خواهد نمود.
 ۴. تخلفات نیروهای مسلح معمولاً توسط دادگاه‌های ویژه و دادرسی نظامی صورت می‌گیرد. به لحاظ محرمانه بودن اکثر این پرونده‌ها، امکان پاسخ‌گویی صریح و شفاف سازمان‌های مربوطه به افکار عمومی وجود نداشته و این امر می‌تواند به اعتماد عمومی نسبت به سلامت نیروهای مسلح خدشه وارد نماید.
- در مجموع، برخی چالش‌ها و محدودیت‌های مربوط به حضور بخش دفاعی کشور در فعالیت‌های اقتصادی و در نتیجه بهره‌وری و مدیریت اقتصادی بخش دفاع به شرح ذیل است:
۱. محدودیت‌های قانونی در زمینه مسائل مالی و قضایی که می‌بایست توسط مجلس شورای اسلامی و سایر مراجع ذیصلاح، با در نظر گرفتن مصالح ملی به نحو صحیح مورد تفسیر قرار گیرد.

۲. نامشخص بودن حدود مرز حضور نیروهای مسلح در بخش‌های اقتصادی، که در برهه‌های مختلف موجب ابهام در اذهان شده و در نتیجه زمینه سوءاستفاده ابزارهای تبلیغات روانی دشمن را فراهم کرده است.
۳. وجود زمینه فساد در فعالیت‌های اقتصادی، که طبیعتاً ممکن است دامن نیروهای مسلح را نیز آغشته سازد. بنابراین ضوابط و مقررات قانونی و قضایی می‌بایست مورد بازبینی و تدقیق قرار گیرد.
۴. وارد آمدن خسارت به بخش خصوصی و سایر ارکان اقتصادی با تداوم حضور نیروهای مسلح: که در این خصوص و در سنوات اخیر اقدامات لازم صورت گرفته و در حال مدیریت و کنترل شفافیت و عدم رقابت با بخش خصوصی می‌باشد.
۵. کالای عمومی بودن اغلب محصولات حوزه دفاعی و غیرتجاری بودن آن‌ها، بهره‌وری و مدیریت اقتصادی در این بخش را با مشکل مواجه می‌کند.
۶. وابسته بودن تأمین هزینه‌های بخش دفاع به دولت و اتکای صرف بخش دفاع به بودجه‌های عمومی کشور از محدودیت‌های مهمی است که حتی درآمدهای بخش دفاعی از محل صادرات و انجام پروژه‌ها و غیره را تحت الشعاع قرار می‌دهد. از این رو، استفاده بهینه و بهره‌ور از منابع موجود نیز ضرورت دارد.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به نوع تحقیق، این پژوهش از یک سو جهت‌گیری بنیادی دارد؛ زیرا به دنبال استخراج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی بهره‌وری و مدیریت اقتصادی سازمان‌های آمادوپشتیبانی در بخش دفاع از طریق مصاحبه‌ها و الگوهای موجود است و از طرف دیگر جهت‌گیری کاربردی دارد؛ زیرا نتایج این پژوهش می‌تواند به صورت کاربردی به کار گرفته شود. همچنین بر مبنای مدل ساندرز (۲۰۰۹)، پژوهش حاضر در لایه پارادایم فرا اثبات‌گرایی و تفسیری قرار می‌گیرد. از آنجا که به تحلیل داده‌های کیفی می‌پردازد، در زمره پژوهش‌های تفسیری و با توجه به اینکه از جزء به کل رسیده، رویکرد استقرایی دارد. همچنین از لحاظ گردآوری مبانی نظری و پیشینه‌ها، مطالعات کتابخانه‌ای و از نظر گردآوری داده‌های کیفی، پژوهشی میدانی محسوب می‌شود. از طرفی، راهبرد

پژوهش، مبتنی بر تحلیل مضمون بوده و هدف اکتشاف و تبیین الگوی تحقیق را دنبال می‌کند. ابزار گردآوری داده‌های کیفی؛ مصاحبه، مستندات و الگوهای بهره‌وری، تامین مالی و مدیریت اقتصادی در آموپشتیبانی سازمان‌های دفاعی ج.ا. ایران است. این پژوهش از نظر افق زمانی یک تحقیق تک‌مقطعی است.

در این تحقیق برای پاسخ به سؤالات، داده‌های اطلاعاتی از منابع شامل الگوها و ادبیات تحقیق، مصاحبه با گروه خبره (تعداد ۶ نفر از مدیران عالی و صاحب‌نظر در حوزه آموپشتیبانی دفاعی)، اسناد بالادستی نظام و نیروهای مسلح، فرمان‌ها و تدابیر امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و سایر منابع در دسترس، استخراج و بر اساس گام‌های زیر اقدام می‌شود. کینگ و هاروکس (۲۰۱۰) با بررسی و جمع‌بندی تلاش‌های دیگر محققان، فرآیندی سه مرحله‌ای را برای تحلیل مضمون ارائه دادند که شامل سه مرحله کدگذاری توصیفی، کدگذاری تفسیری و یکپارچه‌سازی از طریق مضامین فراگیر می‌باشد. هرچند همه این مراحل با تفسیر و تحلیل همراه است، اما در هر مرحله از تحلیل، سطح بالاتری از انتزاع به دست می‌آید. این فرآیند، فرآیندی خطی نیست زیرا تحلیل مضمون، مستلزم رفت و برگشت در کل داده‌هاست (تولایی و محمدزاده، ۱۳۹۷). بنابراین زمینه بالقوه‌ای برای استفاده از این روش در موضوعات مدیریتی و از جمله موضوع این تحقیق وجود دارد. همچنین در این تحقیق برای تحلیل آماری، سنجش روایی و پایایی و اعتبارسنجی؛ تحلیل عاملی تأییدی^۱، پایایی مرکب، آزمون t ، آلفای کرونباخ و نرم‌افزارهای SPSS و SmartPLS به کار گرفته شده است.

یافته‌های پژوهش

در این تحقیق با استفاده از روش تحلیل مضمون و تمرکز بر روی منابع و اسناد، تلاش شده تا الگوی پژوهش ارائه شود. از آنجا که تمامی اسناد از اهمیت یکسانی در نظر محققین برخوردارند، در حین تحقیق به طور یکسان مورد توجه قرار گرفته‌اند. در ادامه، ضمن طی گام‌به‌گام مراحل، داده‌ها و یافته‌های هر مرحله ارائه شده است. برخی از مهم‌ترین منابع مکتوب مورد استفاده در این تحقیق به شرح زیر بوده‌اند:

1. Confirmatory Factor Analysis

جدول ۲. برخی منابع مورد استفاده در تدوین الگوی تحقیق

سال	محل انتشار	عنوان	نویسندگان
۱۴۰۲	http://www.Khamenei.ir	بیانات فرمانده معظم کل قوا در دیدار با فرماندهان سپاه و ارتش	--
۱۳۸۷	فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی	تأثیر مخارج دفاعی بر رشد اقتصادی و اثر مستقیم آن بر رشد خصوصی در ایران	حسنی صدرآبادی و کاشمیری
۲۰۱۴	سیاست دفاعی	اقتصاد دفاع؛ ماهیت و قلمرو	دری
۱۳۹۲	انتشارات ساقی	اقتصاد دفاع در دوران جدید	دری
۱۳۷۷	پژوهشکده مطالعات راهبردی	جایگاه هزینه‌های نظامی در توسعه اقتصادی	دری
۱۳۹۴	فصلنامه مجلس و راهبرد	اقتصاد دفاعی در نیروهای مسلح و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ایران	عباسیان، امینی و علیزاده
۱۳۹۵	نشست هم‌اندیشی مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی	راهکارهای تأمین مالی بخش دفاع	علیشیری
۱۳۹۴	فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی	نظامی‌گری و رشد اقتصادی: شواهدی تجربی از کشورهای منطقه MENA	گل‌خندان، خوانساری و گل-خندان
۱۳۹۴	فصلنامه مدیریت نظامی	تعیین سطح بهینه بخش دفاعی در ایران از منظر اقتصادی	گل‌خندان
۱۳۹۲	سایت الف	نظام اقتصادی یا اقتصاد نظامی	مجیدی
۱۳۹۲	http://www.philosociology.ir	اقتصاد تسلیحات و امور نظامی	یزدان‌پناه
۱۴۰۰	فصلنامه اقتصاد دفاع	بررسی الگوهای مختلف تأمین مالی در بخش دفاعی کشور و ارائه الگوی مناسب	ریاضی و بذرافکن
۱۳۹۹	فصلنامه اقتصاد دفاع	رتبه‌بندی اوراق بهادار اسلامی به منظور تأمین مالی نیروهای مسلح ایران	حقیقت و جلیلی مرند
۱۳۹۷	فصلنامه اقتصاد دفاع	الگوی مطلوب تأمین مالی نیروهای مسلح در ایران: کاربرد روش تصمیم-	دشتبانی و ملابهرامی

جدول ۲. برخی منابع مورد استفاده در تدوین الگوی تحقیق

سال	محل انتشار	عنوان	نویسندگان
		گیری چندمعیاره بر اساس تجربه کشورهای منتخب	
۱۳۹۶	فصلنامه اقتصاد دفاع	تأمین مالی سندیکایی و مشارکتی برای پروژه‌های نظامی	علی اکبری و احمدوند
۲۰۱۲	Pakistan Economic and Social Review	Defense Spending-Economic Growth Nexus: A Case Study of Pakistan	Anwar, Rafique, Joiya
۲۰۲۰	Stockholm International Peace Research Institute	Understanding Egyptian military expenditure	Kuimova
۲۰۱۶	Journal of defence resources management	Defense Industry Clusters in Turkey	Demir Caymaz, Erenel
۲۰۱۸	--	The European Defence Fund: Challenges and Opportunities for the Land Armament Industry	Maulny
۲۰۱۶	SIPRI Fact Sheet	TRENDS IN WORLD EXPENDITURE MILITARY	SIPRI Fact Sheet
۲۰۱۸	Security Challenges	Defence Industrialisation in Malaysia Development Challenges and the Revolution in Military Affairs	Balakrishnan
۲۰۲۰	U.S. Department of Defense	Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2020	--
۲۰۲۲	U.S. Department of Defense	Report on Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2022	--

۱- مرحله اول: کدگذاری توصیفی

در این مرحله، جدولی با سه ستون ترسیم می‌شود که در ستون اول آن، نکات کلیدی؛ در ستون دوم، مضامین اختصاص یافته به هر نکته و در ستون سوم، عنوان منبع مورد استفاده درج می‌شود. در این مرحله، بالغ بر ۲۰۰ مضمون از خلال منابع تحقیق استخراج گردید. از آنجا که ذکر تمامی نکات کلیدی و مضامین در حوصله این مقاله نمی‌گنجد، تعدادی به صورت منتخب در قالب جدول زیر ارائه می‌شود.

جدول ۳. برخی مضامین منتج از پیشینه‌ها، اسناد بالادستی، فرامین و تدابیر و مصاحبه‌ها (محققین)

مهمترین نکات کلیدی	مضامین پایه احصاء شده	مهمترین منابع
حل مشکل تولید اقتصادی تجهیزات و قطعات دفاعی	کاربری دوگانه، بهره‌وری، ارزان-سازي، انبوه‌سازي	علیشیری (۱۳۹۵)، گل خندان و... (۱۳۹۴)، ریاضی و بذرافکن (۱۴۰۰)، کومار (۲۰۱۳)، مائولنی (۲۰۱۸) و...
کاهش هزینه‌های دفاعی و در نتیجه کاهش هزینه‌های ملی	چندمنظوره سازی، واسپاری، برون‌سپاری، مشارکت با بخش خصوصی و خارجی، کوچک-سازي، حذف هزینه‌های زائد	دری (۲۰۱۴؛ ۱۳۹۲؛ ۱۳۷۷)، حسنی و کاشمیری (۱۳۸۷)، خبرگان (۲۰۴،۵،۶)
کاهش هزینه‌های دفاعی و سرعت در توسعه کشور	کاربری دوگانه، چندمنظوره سازی، چاپک‌سازي	دشتبانی و ملابهرامی (۱۳۹۷)، علی‌اکبری و احمدوند (۱۳۹۶)، انوار و... (۲۰۱۲)، خبرگان (۱۳۰۴) و...
تولید تخصصی و حرفه‌ای اقلام و تجهیزات دفاعی	واسپاری، برون‌سپاری، خوشه‌بندی، ناب‌سازي، تجزیه و تحلیل اقتصادی، مهندسی ارزش فعالیت‌ها و خدمات و محصولات	دشتبانی و ملابهرامی (۱۳۹۷)، کویما (۲۰۲۰)، دمیر و ارنل (۲۰۱۶)، مائولنی (۲۰۱۸)، خبرگان (۱۳۰۵)
محدودیت‌های کمتر و سرعت بیشتر در تولید کالا و خدمات	واسپاری، برون‌سپاری، چاپکی	خبرگان (۱-۶)
امکان استفاده بخش خصوصی از سازوکارهای تأمین مالی مرسوم برخلاف بخش دفاعی	کاربری دوگانه، واسپاری، برون‌سپاری، مشارکت با بخش خصوصی و خارجی	حقیقی و جلیلی (۱۳۹۹)، یزدان پناه (۱۴۰۰)، گزارش USDD (۲۰۲۰) و... (۲۰۲۲)، خبرگان (۱-۶) و...
انتقال تکنولوژی از بخش دفاعی به بخش‌های غیردفاعی	واسپاری، برون‌سپاری، مشارکت با بخش خصوصی، مردمی‌سازی، حذف امور موازی، پراکنده‌سازی	بالاک ریشتم (۲۰۱۸)، دری (۲۰۱۴)؛ (۱۳۹۲؛ ۱۳۷۷)، خبرگان (۱،۵،۶) و...
چندکاربره سازی اقلام و تجهیزات به دلیل انگیزه بخش غیردفاعی در کسب درآمد	کاربری دوگانه، چندمنظوره سازی، واسپاری، برون‌سپاری، مشارکت با بخش خصوصی و خارجی، کاهش هزینه‌های دفاعی	عباسیان و... (۱۳۹۴)، حسنی و کاشمیری (۱۳۸۷)، گل خندان و... (۱۳۹۴)، مائولنی (۲۰۱۸)، گزارش USDD (۲۰۲۰ و ۲۰۲۲)، خبرگان (۱،۵) و...
فروش و صادرات برخی تجهیزات، محصولات، خدمات و حتی	مقررات و قوانین، درآمدزایی،	دشتبانی و ملابهرامی (۱۳۹۷)،

جدول ۳. برخی مضامین منتج از پیشینه‌ها، اسناد بالادستی، فرامین و تدابیر و مصاحبه‌ها (محققین)

مهمترین نکات کلیدی	مضامین پایه احصاء شده	مهمترین منابع
فناوری‌ها بر اساس سطح فناوری و مجوزهای صادره	تسهیل صادرات محصولات و خدمات، فروش فناوری‌ها و خدمات	مائولنی (۲۰۱۸)، گزارش USDD (۲۰۲۰) و (۲۰۲۲)، خبرگان (۱۵،۶) و ...
قرارگیری شرکت‌های کوچک و با توان مالی کم ذیل یک خوشه بزرگ و استفاده از ظرفیت‌های تامین مالی خوشه صنعتی	خوشه‌بندی، برون‌سپاری، ورود به بخش‌های فاقد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی یا عدم ظرفیت کافی (مثل دریا، فناوری‌های پایه و پیشران و...)	علیشیری (۱۳۹۵)، مائولنی (۲۰۱۸)، گزارش USDD (۲۰۲۰) و (۲۰۲۲)، خبرگان (۲،۳،۵،۶) و ...
تأمین مالی شرکت‌های کوچک و متوسط موجود در خوشه از روش‌های متعارف جهت تولید قطعات بدلیل نبود حساسیت‌های امنیتی موجود در صنایع دفاعی	مردمی‌سازی، برون‌سپاری، قوانین و مقررات، چابکی، کاهش هزینه	ریاضی و بذرافکن (۱۴۰۰)، حقیقت و جلیلی (۱۳۹۹)، علی اکبری و احمدوند (۱۳۹۶)، گبس و باتال (۲۰۱۴)، خبرگان (۲،۳،۴،۶) و ...
مشارکت در تولید محصولات، قطعات و خدمات با سایر شرکت‌ها و تأمین‌کنندگان داخلی و خارجی	قوانین و مقررات، چابکی، درآمدزایی، پدافند غیرعامل	گل خندان و... (۱۳۹۴)، ریاضی و بذرافکن (۱۴۰۰)، دشتبانی و ملابهرامی (۱۳۹۷)، بروژکا (۱۹۹۳)، مائولنی (۲۰۱۸)، گزارش USDD (۲۰۲۰) و (۲۰۲۲)، خبرگان (۵،۶) و ...
اهمیت بالای ملاحظات امنیتی و انتشار اطلاعات	قوانین و مقررات، ارزیابی و انتخاب هوشمند همکاران	خبرگان (۶-۱)
ضرورت بازنگری راهبردها و برنامه‌ها برای تحول بخش دفاعی	قوانین و مقررات	هالکیدی و... (۲۰۰۱)، خبرگان (۶-۱) و ...
تجزیه یک پروژه دفاعی به اجزا کوچک و تولید هر یک از اجزا توسط بخشی از خوشه دفاعی	قوانین و مقررات، پراکنده‌سازی، خوشه‌بندی	خبرگان (۶-۱)
رفع کمبود منابع داخل سازمانی از طریق دسترسی به منابع مبتنی بر پتانسیل‌های داخل کشور	چابکی، کاهش هزینه، مردمی‌سازی	گل خندان و... (۱۳۹۴)، گل خندان (۱۳۹۴)، ریاضی و بذرافکن (۱۴۰۰)، دشتبانی و ملابهرامی (۱۳۹۷)، خبرگان (۶-۱)
استفاده از ظرفیت شبکه دانشی همکار	چابکی، کاهش هزینه، مردمی‌سازی، قوانین و مقررات، پدافند غیرعامل	دشتبانی و ملابهرامی (۱۳۹۷)، مائولنی (۲۰۱۸)، گزارش USDD (۲۰۲۰)

جدول ۳. برخی مضامین منتج از پیشینه‌ها، اسناد بالادستی، فرامین و تدابیر و مصاحبه‌ها (محققین)

مهمترین نکات کلیدی	مضامین پایه احصاء شده	مهمترین منابع
	طرح‌های همکاران بخش دفاع (کسر و جایگزین خدمت)، افراد، سازمان‌ها و شرکت‌های فناور و دانش‌بنیان	و ۲۰۲۲)، خبرگان (۱-۶) و ...
آموزش، مشاوره و محتوای آموزشی، امکان و تجهیزات	استفاده از ظرفیت‌های مشترک بخش دفاع، کاهش هزینه‌های دفاعی، تقویت همکاران بخش دفاعی	خبرگان (۱،۴،۶)
دریافت خدمات و تجهیزات از طریق مؤسسات و شرکت‌های شبه دفاعی	چابکی، بازنگری قوانین و مقررات، کاهش هزینه	مائلونی (۲۰۱۸)، گزارش USDD (۲۰۲۰ و ۲۰۲۲)، خبرگان (۲،۳،۴،۵)
بهره‌برداری از شبکه‌های مدیریت اطلاعات در سازمان و امکان اتصال به تأمین‌کنندگان با رعایت امنیت و حراست اطلاعات	کاهش هزینه، تسهیل و تسریع در ارائه خدمات، کاهش نیاز به زیرساخت و امکان، توزیع عادلانه، توسعه رویکرد غیرمتمرکز، چابکی	مجیدی (۱۳۹۴)، یزدان پناه (۱۳۹۲)، گیس و باتال (۲۰۱۴)، گزارش USDD (۲۰۲۰ و ۲۰۲۲)، خبرگان (۳،۵) و ...
مدیریت بر استفاده غیرضروری از تجهیزات گران و با فرآیند تأمین دشوار	کاهش هزینه، حذف هزینه‌های غیر ضرور	خبرگان (۱،۲،۴،۶) و ...
استفاده مشترک سازمان‌های دفاعی و مردم از ظرفیت‌های موجود در بخش دفاع و ملی	استفاده از ظرفیت‌های مشترک بخش دفاع، کاهش هزینه‌های دفاعی، استفاده بخش دفاع از ظرفیت‌های ملی	گل خندان و... (۱۳۹۴)، ریاضی و بذرافکن (۱۴۰۰)، موهانتی (۲۰۰۴)، دمیر و... (۲۰۱۶)، سپیری (۲۰۱۶)، گزارش USDD (۲۰۲۰ و ۲۰۲۲)، خبرگان (۲،۵،۶) و ...
استفاده سازمانی مشترک از ظرفیت‌ها و زیرساخت‌ها از قبیل انبارها، تعمیرگاه‌ها، خودروها، آموزشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و غیره	استفاده از ظرفیت‌های مشترک بخش دفاع، کاهش هزینه‌های دفاعی	خبرگان (۱-۶) و ...
مدیریت منابع مالی و کنترل هزینه‌های اداری و ارتباطات	کاهش هزینه‌های دفاعی، صرفه-جویی در منابع و انرژی	خبرگان (۱-۶) و ...
استفاده صحیح و درست از	کاهش هزینه‌های دفاعی	خبرگان (۱-۶) و ...

جدول ۳. برخی مضامین منتج از پیشینه‌ها، اسناد بالادستی، فرامین و تدابیر و مصاحبه‌ها (محققین)

مهمترین نکات کلیدی	مضامین پایه احصاء شده	مهمترین منابع
تجهیزات و مصرف به‌اندازه از طریق استانداردسازی و تدوین نرم‌های ساده، کم‌هزینه و متناسب		
سرویس و نگهداری درست و به‌موقع اقلام، تجهیزات و امکانات	کاهش هزینه‌های دفاعی، برون‌سپاری، واسپاری	خبرگان (۱-۶) و ...
حذف و ادغام واحدها، مجموعه‌ها و فعالیت‌های غیر ضرور، غیرذاتی و موازی	کاهش هزینه، تجمیع واحدها، کوچک‌سازی، برون‌سپاری	خبرگان (۱،۴،۵،۶) و ...
مدیریت عمر اقلام و تجهیزات و ضایعات و کالاهای بلااستفاده	کاهش هزینه، عمر انقلابی، استفاده بهینه	خبرگان (۱،۴،۵،۶) و ...

۲- مرحله دوم: کدگذاری تفسیری

در این مرحله، جدول دیگری ترسیم می‌شود. این جدول دارای دو ستون است که در ستون اول آن، مضامین پایه احصاء شده در آن درج می‌گردد. در ستون دوم، تعدادی از مضامین سازمان‌دهنده منتج از تجمیع مضامین پایه که در این تحقیق، ۴۹ مورد بوده درج گردیده است.

جدول ۴. شکل‌گیری مضامین سازمان‌دهنده (محقق ساخته)

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
کاهش هزینه منابع	صرفه‌جویی در منابع، صرفه‌جویی در انرژی
کاهش هزینه بهره‌برداری	استفاده بهینه، عمر انقلابی، استفاده صحیح و درست از تجهیزات، سرویس و نگهداری درست و به‌موقع، مدیریت بر کالاهای بلااستفاده، برآورد به‌اندازه و خرید به‌اندازه، خرید به‌موقع
کاهش هزینه اداری	کوچک‌سازی، تجمیع واحدها، کاهش هزینه‌های دفاعی، حذف هزینه‌های غیر ضرور، حذف هزینه‌های زائد
کاهش هزینه تولید/خدمات	برون‌سپاری، واسپاری
استفاده مشترک از ظرفیت‌ها	استفاده از ظرفیت‌های مشترک بخش دفاع، استفاده بخش دفاع از ظرفیت‌های ملی، کاهش نیاز به زیرساخت و اماکن، مشارکت با بخش خصوصی و خارجی
تسهیل و تسریع در تولید و	تسهیل و تسریع در ارائه خدمات، چابک‌سازی، چابکی سازمانی، چابکی بخش

جدول ۴. شکل‌گیری مضامین سازمان‌دهنده (محقق ساخته)

مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده
خصوصی	ارائه محصولات و خدمات
توسعه رویکرد غیر متمرکز، کاهش هزینه‌های تأمین متمرکز	تمرکززدایی
اصلاح قوانین و مقررات، درآمدزایی، تسهیل صادرات محصولات و خدمات، فروش فناوری‌ها و خدمات	بازنگری قوانین
تقویت همکاران بخش دفاعی، کاهش هزینه دفاع از طریق ورود فناوری دانش‌بنیان‌ها به داخل سازمان	دانش‌بنیان کردن
شناسایی منابع فناور مبتنی بر پتانسیل‌های داخل کشور، ارزیابی و انتخاب هوشمند همکاران، طرح‌های همکاران بخش دفاع (کسر و جایگزین خدمت)،	بهره‌مندی از فناوری داخلی
کاربری دوگانه، چندمنظوره سازی خطوط تولید اقلام و تجهیزات،	چندمنظوره سازی خطوط تولید
ورود به بخش‌های فاقد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی یا عدم ظرفیت کافی (مثل دریا، فناوری‌های پایه و پیشران و...)، حذف امور دارای منابع موازی بیرونی،	تمرکز بر امور اصلی و برون‌سپاری
ارزان‌سازی، انبوه‌سازی	تولید انبوه
ناب‌سازی، تجزیه و تحلیل اقتصادی، مهندسی ارزش فعالیت‌ها و خدمات و محصولات	اقتصادی کردن تولید
مدیریت ضایعات، مدیریت کالاهای منسوخ	کاهش هزینه بهره‌برداری
عدالت در دسترسی به منابع، همسانی در استفاده از خدمات و امکانات، توزیع عادلانه	عدالت محوری
مدیریت منابع مالی، مدیریت منابع سازمانی	کنترل هزینه منابع
مصرف به‌اندازه، استانداردسازی، نرم‌های کم‌هزینه،	استانداردسازی هزینه
اصلاح برنامه‌های راهبردی، اصلاح نقشه راه، ایجاد تحول در بخش دفاعی	بازنگری راهبردها

۳- مرحله سوم: یکپارچه سازی مضامین

در این مرحله، از طریق مقایسه مضامین و یکپارچه‌سازی آنها با هم، محورهای مشترک دیگری یافت می‌شود که آن‌ها را "مضامین فراگیر" می‌نامند. از طریق به‌کارگیری این روش، مفاهیم مضامین با توجه به موضوعات مشترک یافت شده و در جدول ۵ ارائه گردیده‌اند.

جدول ۵. مفاهیم و مقوله‌های احصاء شده از آنها (محقق ساخته)

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
چندمنظوره‌سازی خطوط تولید	کاربری چندگانه زیرساخت‌ها و تولیدات
استفاده مشترک از ظرفیت‌ها	

جدول ۵. مفاهیم و مقوله‌های احصاء شده از آن‌ها (محقق ساخته)

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
پدافند غیرعامل	
چند کاربردی سازی زیرساخت‌ها و تجهیزات	
کاهش هزینه تولید/خدمات	مدیریت هزینه‌ها
کاهش هزینه منابع	
کاهش هزینه بهره‌برداری	
کاهش هزینه اداری	
استفاده مشترک از ظرفیت‌ها	
تمرکززدایی در اجرا	
استانداردسازی هزینه‌ها	
مصرف به‌اندازه	اصلاح فرهنگ بهره‌برداری و مصرف
سرویس و نگهداری درست و به‌موقع	
تمرکز بر خرید کالای تولید داخل	
استفاده صحیح و درست از تجهیزات	
مدیریت منابع سازمانی (مالی، زیرساخت و...)	
مدیریت ضایعات و کالاهای منسوخ	
تولید انبوه محصولات و خدمات	فروش و درآمدزایی
فرآیند تولید اقتصادی	
ارزان‌سازی محصولات	
توجه به صادرات محصولات، خدمات و فناوری	
ارائه محصولات، خدمات و فناوری‌ها به سایر سازمان‌های دولتی و خصوصی	
بهره‌مندی از فناوری داخلی	دانش‌بنیان کردن تولید کالا/خدمات
شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری از ظرفیت‌های دانش‌بنیان داخلی	
اصلاح فرهنگ و مقررات همکاری با شرکت‌ها و افراد فناور و نوآور	
شناسایی و بهره‌برداری از آخرین فناوری‌های حوزه دفاعی	
بازنگری راهبردهای اقتصادی	تحول اقتصادی در صنایع دفاعی
بازنگری و اصلاح قوانین و مقررات	
واسپاری، برون‌سپاری و کوچک‌سازی	

جدول ۵. مفاهیم و مقوله‌های احصاء شده از آن‌ها (محقق ساخته)

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
اقتصادی کردن تولید	
تسهیل و تسریع در تولید و ارائه محصولات و خدمات	
اصلاح و بازنگری اسناد بالادستی	
شناسایی و دسته‌بندی شرکت‌های دارای ظرفیت همکاری	خوشه‌سازی دفاعی
شناسایی و دسته‌بندی محصولات و اقلام قابل دریافت از بخش غیردفاعی	
آموزش و توانمندسازی شرکت‌های شناسایی شده	
ارائه مشاوره و سازوکارهای تأمین مالی شرکت‌های کوچک و متوسط	
مردمی سازی تولید و ارائه خدمات توسط مردم به بخش دفاع	
پیش‌بینی سازوکارها و ملاحظات امنیتی و انتشار اطلاعات دفاعی	

در این تحقیق، برای سنجش روایی سازه، روش تحلیل عاملی تأییدی به کار گرفته شد. آزمون پایایی سازگاری درونی پرسشنامه نیز با نظر ۳۱ خبره دفاعی انجام شده است. در ادامه با استفاده از پایایی مرکب $(CR \geq 0,7)$ پایداری درونی محاسبه شده است. همچنین جهت بررسی شرایط متغیرهای پژوهش، از آزمون t استفاده گردید. نتیجه این محاسبات در جدول زیر آمده است.

جدول ۶. تحلیل پایایی

ردیف	ابعاد	تعداد گویه	α کرونباخ	پایایی ترکیبی	آماره T	سطح معنی‌داری
۱	چندمنظوره سازی کاربری‌ها	۹	۰,۹۶۱	۰,۹۷	۱۲/۹۶	۰/۰۰۰
۲	مدیریت هزینه‌ها	۷	۰,۹۶۳	۰,۹۷	۱۳/۲۴	۰/۰۰۰
۳	اصلاح فرهنگ بهره‌برداری و مصرف	۶	۰,۹۳۸	۰,۹۱	۱۱/۳۸	۰/۰۶۷
۴	فروش و درآمدزایی	۱۰	۰,۹۴۶	۰,۸۸	۱۳/۵۲	۰/۰۰۰
۵	دانش‌بنیان کردن تولید	۸	۰,۹۲۴	۰,۹۲	۱۳/۵۲	۰/۰۰۰
۶	تحول اقتصادی در صنایع دفاعی	۹	۰,۹۵۱	۰,۸۹	۱۳/۵۲	۰/۰۰۰
۷	خوشه‌سازی دفاعی	۶	۰,۹۴۹	۰,۹۵	۱۳/۵۲	۰/۰۵۲

1. Composite Reliability(CR)

جدول ۶. تحلیل پایایی

ردیف	ابعاد	تعداد گویه	α کرونباخ	پایایی ترکیبی	آماره T	سطح معنی‌داری
	آلفای کلی		۰,۹۴۴	--	--	--

جامعه آماری در این پژوهش شامل فرماندهان، مدیران و کارشناسان عالی ستادها و مراکز عالی نیروهای مسلح ج.ا.ا. بوده که در مشاغل سازمانی (جایگاه ۱۸ و بالاتر) مرتبط با موضوع تحقیق شاغل هستند. در ادامه، اطلاعات فردی و سازمانی گروه خبره (۶ نفر) و پاسخ‌دهندگان (۳۱ نفر)، ارائه گردیده است.

جدول ۷. توزیع بر اساس تحصیلات

تحصیلات		پرسش شوندهگان		خبرگان	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۳	۴۲	۴	۶۶		
۱۸	۵۸	۲	۳۴		

جدول ۸. توزیع بر اساس سابقه در موضوع

سابقه		پرسش شوندهگان		خبرگان	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۹	۳۲	--	--		
۱۸	۵۵	--	--		
۴	۱۳	۶	۱۰۰		

جدول ۹. توزیع بر اساس نوع شغل

نوع شغل		پرسش شوندهگان		خبرگان	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۹	۳۰	--	--		
۲۲	۷۰	۶	۱۰۰		

مقدار بار عاملی، پایایی مرکب، آلفای کرونباخ و آماره t برای تمامی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها محاسبه و مقادیر آن در محدوده مجاز قرار گرفته و لذا تمامی آن‌ها مورد تأیید قرار می‌گیرند. حال در ادامه و با توجه به مطالعات صورت گرفته و در ادامه بر اساس نتایج پرسشنامه و

نهایتاً بر اساس نظر گروه خبره ۶ نفره این تحقیق؛ الگوی تامین مالی و مدیریت اقتصادی و بهره‌ور منابع مالی در آمادوپشتیبانی سازمان‌های دفاعی به شرح زیر خواهد بود:

۱. چندمنظوره‌سازی تجهیزات، امکانات و زیرساخت‌های آمادی در داخل و خارج سازمان
۲. مدیریت منابع و اعتبارات دفاعی
۳. اصلاح فرهنگ بهره‌برداری و مصرف
۴. فروش و درآمدزایی صنایع دفاعی
۵. اتخاذ رویکرد دانش‌بنیان در تولید کالا/خدمات
۶. ایجاد تحول اقتصادی در صنایع دفاعی
۷. سازماندهی و خوشه‌بندی صنایع در راستای استفاده بخش دفاعی از ظرفیت بخش خصوصی توانمند و دانش‌بنیان

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هرچند که هدف اصلی نیروهای نظامی در هر کشور، حفظ و ارتقای امنیت ملی می‌باشد، ولی امروزه با توجه به تحولات شگرف در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی، استفاده‌های غیرنظامی از نیروی نظامی بیشتر شده است. امروزه، استفاده از نیروی نظامی در فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و ... از موضوعات بسیار مهم محسوب می‌شود. تفکر غالب در محافل نظامی و سیاسی بر این منوال بوده که نیروی نظامی صرفاً برای نبرد و پیروزی در جنگ ایجاد شده است؛ اما، روابط میان ارتش و جامعه مدنی در کشورهای توسعه‌یافته متحول گردیده است. نیروهای مسلح در کشورهای توسعه‌یافته مخصوصاً در زمان صلح، در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و عمرانی فعال می‌باشند، تا از این طریق، صرفاً مصرف‌کننده و هزینه‌بر نباشند. نیروهای نظامی در کشورهای مختلف، از جمله سازمان‌هایی هستند که از توانمندی فنی برای توسعه زیرساخت‌های اساسی مانند راه‌سازی، استخراج منابع معدنی، ساخت پل‌ها و سدهای عظیم، امدادسانی در شرایط حوادث طبیعی مانند سیل و زلزله و ... برخوردار می‌باشند. گاهی ممکن است فجایع زیست‌محیطی بر اثر حوادثی مثل نشت نفت در دریا روی دهد که برای مهار و تمیز کردن محیط، لازم است واحدهای نظامی، به‌ویژه واحدهای دریایی که در این کار تخصص دارند، وارد عمل شوند.

جمهوری اسلامی ایران برخلاف همه فشارهای سیاسی و اقتصادی و با تأکیدات مکرر فرمانده کل قوا مبنی بر تقویت بنیه دفاعی کشور، تاکنون بودجه نظامی رو به رشدی داشته اما با این حال، ایران که در میان کشورهای منطقه با توجه به تهدیدات پیش رو از جمله خطرات وقوع احتمالی جنگ، حملات تروریستی، اقدامات خرابکارانه تحت مدیریت بیگانگان و غیره را دارد، منابع بسیار کمتری به نسبت بسیاری از کشورهای منطقه صرف تقویت حوزه دفاعی خود می‌کند. هر چند بخشی از این مقایسه ناشی از رویکرد فناورانه و مبتنی بر تولید داخل است، لیکن نشان می‌دهد تقویت بنیه دفاعی کشور در شرایط حاضر، امری بسیار ضروری است. در سال‌های اخیر توجه بسیار زیادی به مباحث نظامی و پیشرفت نظامی با توجه به افزایش روزافزون تهدیدات شده و همواره تقویت بنیه دفاعی کشور مورد توجه ویژه قرار گرفته است؛ اما این تلاش‌ها بر طرف‌کننده نیازها نیست، چه اینکه قدرت‌های غربی و حتی بسیاری از همسایگان ایران هم که غالباً در جهت منافع غرب حرکت می‌کنند، توجه خود را به هزینه‌های نظامی، بیش‌ازپیش کرده و با قدرت در حال افزایش توان نظامی خود هستند.

نگاهی به آمار رسمی، به‌خوبی نشان می‌دهد که چرا غرب و برخی کشورهای عربی به‌انحاء مختلف درصدد ایجاد مانع در پیشرفت نظامی و تخصیص بودجه، نیرو و انجام تحقیقات نظامی در ج.ا.ایران هستند، کشورهایی که بیشترین رشدهای بودجه‌ای در حوزه دفاعی را داشته و هم‌اکنون در رتبه‌های نخست صرف بودجه نظامی برای تولید انواع سلاح و تجهیزات قرار دارند. در شرایط پرتلاطم اقتصادی فعلی که جمهوری اسلامی ایران با آن مواجه است لازم است راهبردها و راهکارهای بهبود بهره‌وری و مدیریت اقتصادی اعتبارات و هزینه‌ها در بخش دفاع مورد توجه قرار گیرد. تحقیقات گذشته، هر کدام از یک جنبه خاص، موضوع این تحقیق را مورد بررسی قرار داده‌اند و نگاه جامعی به موضوع صورت نگرفته است. در این تحقیق تلاش شده تا با یک نگاه کاربردی و مبتنی بر تجارب چندین ساله بخش دفاعی کشور و نیز تجربه نویسندگان مقاله و صاحب‌نظران در حوزه آموپشتیبانی دفاعی و نیز تمرکز چندین ساله مدیریت کلان بخش‌های دفاعی بر حوزه بهره‌وری و مدیریت اقتصادی و تامین مالی بخش دفاع؛ الگویی جامع و کاربردی در این خصوص را تدوین و ارائه نماید. بر این اساس انواع روش‌های مرتبط با کاهش و صرفه‌جویی هزینه‌ها و همچنین روش‌های درآمدزایی مختلف مد نظر قرار می‌گیرد. محدودیت‌ها

و چالش‌های قانونی و محیطی به‌خوبی باید مدیریت شده و مورد توجه متصدیان امر قرار گیرد. محدودیت‌های قانونی بایستی با رعایت ملاحظات منافع ملی از طریق مجلس، دولت و حاکمیت با دقت و بدون اغماض، از طریق قانون‌گذاری و برنامه‌ریزی مناسب، برطرف شوند. آنچه مهم است اینکه سهم بخش دفاع از بودجه کشور، با توجه به حجم گسترده تهدیدات نظامی و جنگ‌های پیچیده ترکیبی و نیابتی علیه کشور، برای دستیابی به اهداف متعالی نظام اسلامی همخوانی ندارد و از طرفی دست دولت در افزایش اعتبارات دفاعی ضیف بوده و در تنگنا قرار دارد. بنابراین راه‌های جایگزین و روش‌های نوین تأمین مالی و بهره‌وری منابع در دسترس در حوزه آمادوپشتیبانی؛ با یک مدیریت صحیح و مناسب می‌تواند افق‌های پیش روی بخش دفاع و صنایع دفاعی را تا حد مطلوبی بهبود بخشد.

تحقیقات سایر محققان عموماً از منظر تأمین مالی به نیروهای مسلح به موضوع پرداخته‌اند. این موضوع باعث شده تا کمتر به نحوه هزینه‌کرد اعتبارات و منابع مالی توجه نمایند. از سوی دیگر سازمان‌های آمادی هم در بخش دفاعی و هم در بخش‌های غیردفاعی، یکی از بزرگترین مراکز هزینه هستند که کوچکترین بهبود در محل و نحوه هزینه‌کرد منابع توسط این سازمان‌ها می‌تواند اثرات قابل توجهی در صرفه‌جویی و مدیریت اقتصادی سازمان داشته باشد. در این تحقیق؛ ضمن توجه به تأمین مالی، تمرکز ویژه‌ای بر نحوه هزینه‌کرد اعتبارات و منابع مالی صورت گرفته، ضمن اینکه محل اجرای تحقیق در سازمان‌های آمادی بخش دفاع قرار گرفته است. این دو رویکرد در اجرای تحقیق حاضر که نقطه تمایز آن را با تحقیقات قبلی مشخص می‌سازد، به زعم مدیران سازمان مورد مطالعه، باعث شده نتایج جدید و کاربردی از این تحقیق حاصل گردد.

فهرست منابع

- تولایی، روح‌الله و محمدزاده علمداری، مهرداد، فنون و ابزارهای روش تحقیق در مدیریت، انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد صنعتی امیرکبیر، تهران، ۱۳۹۷
- حسنی صدرآبادی محمدحسین، کاشمیری علی، تأثیر مخارج دفاعی بر رشد اقتصادی و اثر مستقیم آن بر رشد خصوصی در ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال هشتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۷
- حقیقت، جعفر و جلیلی مرند، علیرضا، (۱۳۹۹)، رتبه‌بندی اوراق بهادار اسلامی به منظور تأمین مالی نیروهای مسلح ایران: روش ترکیبی AHP-SAW، فصلنامه اقتصاد دفاع، دوره 18، صص ۹-۳۲
- دری حسین، اقتصاد دفاع در دوران جدید، انتشارات ساقی، چاپ اول، ۱۳۹۲
- دری حسین، اقتصاد دفاع؛ ماهیت و قلمرو، مجله سیاست دفاعی، ۲۰۱۴، استخراج شده از: <http://journals.ihu.ac.ir/index.php/dpj/article/view/2182>
- دری حسین، جایگاه هزینه‌های نظامی در توسعه اقتصادی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۷۷
- دشتبانی، یاور و ملابهرامی، احمد، (۱۳۹۷)، الگوی مطلوب تأمین مالی نیروهای مسلح در ایران: کاربرد روش تصمیم‌گیری چندمعیاره بر اساس تجربه کشورهای منتخب، فصلنامه اقتصاد دفاع، سال 3، شماره 9، صص ۳۸-۹
- رنه مایکل، مترجم طراوتی حمید، آخرین اطلاعات هزینه‌های نظامی جهان، دسامبر ۲۰۱۴، برگرفته از <http://taravat-bahar.org/tb>
- ریاضی، مهدی و بذرافکن، اشکان، بررسی الگوهای مختلف تأمین مالی در بخش دفاعی کشور و ارائه الگوی مناسب، فصلنامه اقتصاد دفاع، سال ۶، شماره ۲۰، تابستان ۱۴۰۰، صص ۱۰۱-۱۲۱
- عباسیان عزت‌الله، امینی پرویز، علیزاده حمید؛ اقتصاد دفاعی در نیروهای مسلح و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ایران، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست و دوم، شماره هشتادوسه، پاییز ۱۳۹۴
- علی‌اکبری، داود و احمدوند، محمدرحیم (۱۳۹۶)، تأمین مالی سندیکایی و مشارکتی برای پروژه‌های نظامی، فصلنامه اقتصاد دفاع، سال دوم، شماره سوم، بهار 1396، صص ۷۹-۹۶
- علیشیری بهروز؛ راهکارهای تأمین مالی بخش دفاع؛ نشست هم‌اندیشی مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، سال چهاردهم، شماره ۵۳، تیرماه ۱۳۹۵
- گل‌خندان، ابوالقاسم، تعیین سطح بهینه بخش دفاعی در ایران از منظر اقتصادی، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۶۰، صص ۲۰-۷۶، ۱۳۹۴
- گل‌خندان ابوالقاسم، خوانساری مجتبی، گل‌خندان داوود؛ نظامی‌گری و رشد اقتصادی: شواهدی تجربی از کشورهای منطقه منا؛ فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال پنجم شماره ۱۸ ام، بهار ۱۳۹۴

- مجیدی، بهمن؛ نظام اقتصادی یا اقتصاد نظامی؛ سایت الف؛ ۹۲/۰۵/۲۶
- مرادی، حمید، خاتمی فیروزآبادی، محمدعلی و فیضی، کامران؛ ارائه یک مدل تأمین مالی برای شرکت‌های کوچک و متوسط در زنجیره تأمین، نشریه علمی مدیریت نوآوری؛ سال نهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹، صفحه ۱۶۹-۱۳۹
- معاونت طرح و برنامه ستاد کل نیروهای مسلح، «قدرت‌های نظامی برتر جهان»، اردیبهشت ۱۳۹۵.
- یزدان‌پناه محمد؛ اقتصاد تسلیحات و امور نظامی؛ <http://www.philosociology.ir>؛ ۹۲/۰۹/۲۱
- Anwar, M. A., Rafique, Z. & Joiya, S. A. (2012). Defense Spending-Economic Growth Nexus: A Case Study of Pakistan. *Pakistan Economic and Social Review*, 50(2), 163-182.
- Balakrishnan, K. (2008). Defence Industrialisation in Malaysia Development Challenges and the Revolution in Military Affairs. *Security Challenges*, Vol. 4, No. 4, 135-155.
- Brzoska, M. (1993). The financing factor in military trade. | Published online: 19 Oct 2007, Pages 67-80
- Demir, K., Caymaz, E., & Erenel, F. (2016). Defense Industry Clusters in Turkey. *Journal of defence resources management*. Vol 7, issue 1 (12)
- Gebes, F., & Battal, U. (2014). Aviation Cluster in Turkey and Financing Problems (Türkiye’de Havacılık Kümellemeleri ve Finansman Sorunları – In Turkish). *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 273
- Glaser, B. & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory*. Aldine publishing Co. Chicago, IL
- Government of India, Ministry of Defence. (2016). *Defence Procurement Procedure Capital Procurement*,
- Halkidi, M., Batistakis, Y., & Vazirgiannis, M. (2001). On Clustering Validation Techniques". *Journal of Intelligent Systems*, vol. 17:2/3, 107-145.
- Hartley Keith, *The Economics of Defence Policy-A new perspective*, British Library Cataloguing in Publication Data, First published 2011 by Routledge
- King, N., & Horrocks, C. (2010). *Interviews in Qualitative Research*, London, Sage
- Kuimova, A. (2020). *Understanding Egyptian military expenditure*. Stockholm International Peace Research Institute
- Kumar, L. (2013). *Indian Defence Industry Issue of Self-Reliance*, Institute for Defence Studies and Analyses Monograph Series, No. 21, - 110 -10
- Maulny, j. (2018). *The European Defence Fund: Challenges and Opportunities for the Land Armament Industry*
- Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2020: A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000, as Amended, U.S. Department of Defense

Mohanty, D R. (2004). Changing Times? India's Defence Industry in the 21st Century, Bonn International Center for Conversion.

Report on Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2022, Nov. 29, 2022, U.S. Department of Defense

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2009). Research Methods for Business Students. Research methods for business students (p. 649)

SIPRI Fact Sheet, April 2016, "TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2015"

